ROMSICS, Ignác: Parížska mierová zmluva z roku 1947. Bratislava: Kalligram, 2008. 360 s. ISBN 978-80-8101-014-9

Po úspechu predošlej publikácie Trianonská mierová zmluva (2006) vydal Kalligram v slovenčine ďalšiu knihu maďarského historika Ignáca Romsicsa, ktorý sa znovu sústredil na zahraničnú politiku rodnej krajiny, v tomto prípade po 2. svetovej vojne. Uvedená problematika nadobudla vďaka dokumentom z európskych i amerických knižníc a archívov zreteľnejšie obrysy. Autor siahol aj po rukopisoch nepublikovaných prác svojich kolegov. Vznikli tak 4 ucelené kapitoly dokumentujúce obdobie od podpísania Mníchovskej dohody 29. septembra 1938 až po uzavretie mierovej zmluvy 10. februára 1947.

V prvej z nich rozoberá Romsics rôzne koncepcie a návrhy mierového usporiadania dunajského priestoru slovami predstaviteľov Maďarska a jeho „rivalov“, čiže Slovenska, Rumunska a Juhoslávie pred rokom 1944. Osobitne hodnotí postoje veľmocí k nim v kontexte zmien priebehu vojny a pomeru síl. Najväčšiu pozornosť pritom venuje pohraničným oblastiam. Druhá kapitola má podobný charakter, iba s tým rozdielom, že v nej nie sú riešené návrhy, ale skutočný stav hraníc sporných území, teda severného Sedmohradska, dolnej zeme (dočasnej Vojvodinskej autonómnej provincie), Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Autor sa tu tiež sústreďuje na zahraničnú politiku ministra Dočasnej národnej vlády Jánosa Gyöngyösiho v rokoch 1944-1945 (zúčastnil sa podpísania prímeria so Sovietskym zväzom 20. januára 1945, stál pri zakladaní Oddelenia mierových príprav a cez jeho ruky prešli mnohé koncepcie a memorandá spísané rôznymi osobnosťami smerujúce na jeho sekretariát). Tretia kapitola pokračuje v líčení jeho aktivity v období 1945-1946 a približuje čitateľovi prípravy na rozhodujúcu mierovú konferenciu, pričom spornou oblasťou zostalo už len Sedmohradsko. Riešia sa tu nejasnosti ohľadom vysídlenia Nemcov z Maďarska a Maďarov z ČSR, ktoré viedli k podpísaniu dohody o vzájomnej výmene obyvateľstva. Sú tu tiež tlmočené názory politikov ohľadom hraníc, ktoré sa nielen nápadne líšili, ale vzhľadom na to, že išlo o príslušníkov porazeného štátom, rezonovali u niektorých prehnané požiadavky. V závere kapitoly ponúka autor obraz toho, ako maďarská delegácia (po vojne ako prvá zo strednej a juhovýchodnej Európy) prešla Moskvu, Paríž, Londýn a Washington. Výsledky ich cesty boli neuspokojivé, pretože 7. mája 1946 im bolo tlmočené stanovisko Rady ministrov zahraničných vecí, podľa ktorého sa (okrem iného) rumunsko-maďarská hranica mala vrátiť do trianonskej podoby.

Kľúčová štvrtá kapitola na 75 stranách podrobne analyzuje činnosť delegácie na parížskej mierovej konferencii zahájenej 29. júla 1946, na ktorej Gyöngyosi vystúpil 14. augusta. Návrhmi Maďarska a argumentami susedných štátov sa zaoberali osobitné komisie. Ich rokovania sú opísané veľmi detailne, preto im treba pri čítaní venovať zvýšenú pozornosť. Jednotlivé články konečnej zmluvy z 10. februára 1947 sú interpretované stručne, ale výstižne. Za výhru považovali Maďari zredukovanie bratislavského predmostia odovzdané ČSR a neschválenie ich jednostranného vysídlenia veľmocami z nášho územia. Najväčšou prehrou bola samozrejme strata Sedmohradska, ale o tom podáva bližšie informácie sám autor. Národné zhromaždenie v pozmenenej vnútropolitickej situácii zmluvu prijalo 27. júna 1947. Na záver pripája Romsics ešte epilóg, v ktorom sa dôsledne zamýšľa nad menšinovou politikou Juhoslávie, Rumunska a Československa a významom mierovej konferencie pre nasledujúce generácie až po pád socializmu vo východnom bloku.

Kniha je písaná štýlom určeným hlavne historikom, ale určite zaujme aj širokú verejnosť, pretože obsahuje zaujímavo podané informácie ilustrujúce napätú situáciu v našom regióne počas i po 2. svetovej vojne. Čitateľ pri zbežnom pohľade môže nado-

budnúť dojem, že číta súhrn názorov ľudí, ktorí mali o smerovaní svojej krajiny rôzne predstavy a autor ich tu len jednoducho uverejňuje. Je pravda, že veľmi často cituje politikov a predstaviteľov štátov, novinové články a vyhlásenia (v podstate na každej strane je použitá aspoň jedna priama reč), ale to len svedčí o vierohodnosti predkladaného textu. Romsics sa snaží podať jednotlivé návrhy tak, aby boli zrozumiteľné (aj keď nie všade sa mu to darí) a hodnotí ich len na miestach, kde je to nevyhnutne potrebné. Osobitnú pozornosť si zaslúži 19 máp zobrazujúcich predstavy povojnových hraníc, budúcich konfederácií, hospodársko-zemepisných návrhov, atď. (iba dve z nich zobrazujú skutočný geografický stav). Ukážkovým spestrením sú tabuľky (uvádzajú napr. prieskum vtedajšej verejnej mienky v otázke Sedmohradska, Maďarov žijúcich na Slovensku, a pod.). V zozname literatúry nechýbajú do slovenčiny preložené názvy maďarských kníh, memoárov, dokumentov a iných spisov. Malá námietka však smeruje k samotnému prekladu knihy, v ktorom sa vzhľadom na odborný text vyskytuje veľa gramatických chýb.

Romsics zhodnotil „porážku“ Maďarska profesionálnym a takmer nezaujatým spôsobom. Nedramatizuje jeho úlohu po boku Nemecka (považuje to za rovnaký osud satelitných štátov), nemoralizuje o Horthyho politike a nepúšťa sa do posudzovania činnosti jednotlivých diplomatov a delegátov. Na druhej strane mám podozrenie, že vo svojom podvedomí podľahol pocitu „ukrivdenia“ zo strany veľmocí, ktorý sa pri všetkej snahe potlačiť ho medzi riadky dostal. Dosvedčiť by to mohol aj predslov, kde použil 4-stranový opis podpísania zmluvy v parížskom paláci ministerstva zahraničných vecí so silným emocionálnym podtónom, z pera slávneho básnika Gyulu Illyésa To však môže byť len môj subjektívny názor, nič nemeniaci na tom, že kniha je dôležitým a prínosným prameňom k štúdiu povojnového usporiadania strednej Európy všeobecne. Napriek tomu, že do výskumu slovensko-maďarských vzťahov neprináša nič objavné (to však autorovou snahou vzhľadom na závažnosť sedmohradskej otázky ani nebolo), spomínané kvality sa jej v žiadnom prípade uprieť nedajú.

Marek Danko